ڕەچەڵەکی نەتەوەی کورد

نووسینی: فردیناند هێنربیشلر "Ferdinand Hennerbichler"

فردیناند هێنربیشلر لە دایك بووی ساڵی ١٩٤٦ لە زانستگەی شاری وین لە بوارەکانی مێژوو و زانستی زمانناسی، خوێندووە (١٩٦٥ تا ١٩٧٣)، لە ساڵی حەفتاکانەوە خۆی بە کولتوور و مێژووی نەتەوەی کوردەوە خەریك کردووە و لە ساڵی ١٩٧٦ بەولاوە بە شێوەی بەردەوام چەندین کتێبی لەسەر ئەو تەوەرە بڵاو کردۆتەوە. ساڵی ٢٠١٠ کتێبی ڕەچەڵەکی نەتەوەی کوردی بڵاو کردەوە. لە ٢٧٠ لاپەڕەدا بە شێوەی زانستیی ڕوونی دەکاتەوە کە ڕەچەڵەکی نەتەوەی کورد لە کوێوە سەرچاوەی گرتووە.

فردیناند هێنربیشلر بەو تاقیکارییە زانستییەی لەسەر نەتەوەی کوردی بەڕێوەبردووە، نەك هەر باسێکی نوێی لەسەر زانستی ڕەچەڵەکی نەتەوەی کوردی پێ ڕوون کردۆتەوە، بەڵکوو بەهۆی پەیوەندایەتیی زانستی کۆنەناسییەوە، پشکنینی ژێنێتیکی و زانستی زمانەوانی زنجیرە بەڵگەیەکی هێناوەتە گۆڕێ، کە نەتەوەی کورد وەك ڕۆڵەکانی "کۆچەری ئێرانی" لە ڕۆژهەڵاتی ناڤین سەیر ناکات، بەڵکوو بە منداڵانی نیشتەجێی مرۆڤی ڕاوکەر و کۆکەرەوەی سەردەمی بەردیین و "neolithisch" ی ڕۆژهەڵاتی ناڤینەوەی گرێدەدا.

ئەو کارە بۆتە هۆی سەلماندنی تێئۆرییەکەی خۆی کە پێش زایین کۆمەڵێکی کورد لە هەمان ئەو ناوچەیە ژیانیان کردووە کە لەمڕۆدا وڵاتێکە بەناوی کوردستان. فردیناند هێنربیشلر لە نووسراوەکانی پێشوویدا، تێزێکی

پەرە پێداوە کە لەویدا نەتەوەی کوردی وەك تێکەڵاویی خەڵکانێکی جیاواز گومان کردووە، کە کۆنترین خەڵکانی ئەو ناوچەیەیان پێك هێناوە. ڕۆژهەڵات ناسانی ئاڵمانی لە سەدەی ١٩ دا "کورد"بە نەوەی داهاتووی مادەکان لە قەڵەم دەدەن و ئەوە ڕیوایەتێکە کە تەنیا لە لایەن ولادیمیر مینورسکی "Wladimir Minorski" ڕۆژهەڵات ناس و ئێران ناسی ناوداری ڕووسی یەوە بڵاو کراوەتەوە و دواتر تێئۆرییەکانی ڕێگا و شوێنی خۆیان لەناو ناسیۆنالیستە کوردەکاندا کردۆتەوە.

ئەزموونی تاقیکاریی زانستیی نوێ، کە لە لایەن فردیناند هێنربیشلرەوە شیکراونەتەوە و ئانالیزە کراون، جارێکیتر ڕوونی دەکەنەوە کە ئەو گێڕاوانە هیچ بنەمایەکی زانستییان نەبووە. بەو حاڵەش تاقیکارییە نوێیەکانی ئەمجارە ئاماژە بەوە دەکەن کە پێشینیانی هەموو ئەو نەتەوانەی وەك یەهوودی، کورد و ئەرمەنی و ... کە لە کولتوورێکی پێشکەوتووی ڕۆژهەڵاتی ناوین و کەونی قوڕنەی ئاسیا سەرچاوەیان گرتووە، یەك بوون. (لاپەڕەی ١٦) هاوکاتیش کارە زانستییەکەی نووسەر، ئەو تێزە هەڵدەوەشێنێتەوە کە کورد وەك وەچەی دواینی ئێرانی و فارسەکان ناسراون. فردیناند هێنربیشلر بەو تاقیکارییە نوێیەی توانیویە کۆی کومەڵە کوردێکی سەربەخۆی ئاڵۆز نیشان بدا کە پێشینەیان تا سەردەمی کەون و لەوانەیە بۆ پێش ئەو سەردەمەش بگەڕێتەوە. [نووسەر باس لە سی تا پەنجا هەزار ساڵ دەکات]

ڕەچەڵەکی نەتەوی کورد بۆ تەنیا گرووپێك ناگەڕێتەوە، بەڵکوو بە چەند قەومییەتەوە دەلکێندرێ (لاپەڕە ١٦). لە ڕوانگەی گرنۆت ویندفۆرس "Gernot Windfuhrs" پرۆفسۆری بریتانییەوە، فردیناند هێنربیشلر لەسەر ئەو "کوردە ئاڵۆز"ە ئاخافتن دەکا کە مرۆڤی کوردی ئاخێوەر بە زاراوەی کوردی "زازا" - و "گۆران" لەخۆی دەگرێ و سەرچاوەیان بە یارمەتی ژێنێتیک و پشکنینی زمانەوانیی تاقیگاکان دەسپێرێ و جێی سەرنجە لەو پەیوەندییەدا زاراوەی زازایی نەك هەر لە ڕوانگەی زمانەوانییەوە جیاوازیی لەگەڵ زاراوەی کرمانجی هەیە، بەڵکوو بە ڕاشکاوییەوە لە

ڕوانگەی ژێنێتیکیشەوە جیاوازیان هەیە: لەسەر گرووپی زازا نەیانتوانیوە لە (د. ن. ئا) کەیاندا بەشداریی ئاسایی (J2-M172) بسەلمێنن. ئەو جیاوازییە مرۆڤی زازا لە هەموو کوردەکانیتر جیا دەکاتەوە و وێدەچێ پەرەسەندنێکی تایبەتیان بووبێت (لاپەڕە ١٨).

وێناکردنێکی پان و بەرین لە تاقیکاریی و شیکاریی ژێنێتیکی لەسەر کورد و خەڵکانی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناڤین بە بەڵگەی کۆنەناسیی لەسەر چەمکی "کورد" درێژەی هەیە. لێرەدا بەهۆی بەڵگەی بەهێز بۆ نووسەر مسووگەر بووە لە ناوی "Naram-Sîn" (٢٢٧٣ تا ٢٢١٩ی پێش زایین) ەوە تا چەمکەکانی مودێرنی دیکە، گەڵاڵە بکا و نیشانەی بەرچاو بدۆزێتەوە و بە یارمەتی ئەوان پەیوەندیەتیی شارسازیی نێوچۆمان واتە میزۆپوتامیا و ناوچە شاخاوییەکانی کوردستان نیشان بدا. بەتایبەت لە نیزیکی ناوچەی گیبل شنگاڵ "Gebel Sinjar" نووسەر پاشاییەکی بچووك بە ناوی کوردا " Kurda" دەخاتە بەرچاو کە دانیشتووەکانی لە ئارشیڤی ماری[1] دا بە ناوی کوردیت " Kurdaite" ناسراون. سەرەڕای ئەوەش نووسەر بە شێوەیەکی بەرچاو سەرکەوتووانە زنجیرەیەك ناوی نەریتی کۆکردوونەتەوە کە تا سەردەمی ئێستای نەتەوەی کورد دەگرێتە خۆ. دیارە ناوەکان لە زمانی کوردی ئەمرۆییدا کەڵکیان لی وەرناگیرێ بەڵکوو گەلێك بەربڵاوترە: بە شێوەی گشتی ناوەکانی "کاردا" و "کوردا" و "کورتی" وەك ناوی کۆکراو بۆ خەڵکانی شاخاوی جێی تێگەییشتنە. ئەو ناوانە نەتەویەکی تایبەت دیاری ناکەن (لاپەڕەی ١٩٨).

سەرئەنجام زنجیرەی بەڵگەی کۆنەناسیی ڕێی خۆی لە نیوان بەڵگەی زمانەوانییەوە تێپەڕ دەکا و نەتەوەی کورد لەگەڵ زمانەکانیتری ناوچەکە و بەتایبەت زمانی یاگنوبی "Yaghnobi"[2] هەڵدەسەنگێنێ. بە کەڵکوەرگرتن لە نموونەی گڕاماتیکی "Ergativität" لە زمان و زاراوە جیاوازەکانی کوردی

---

1 ئارشیڤی ماری ، ماری شارێکی مێزۆپوتامیا، لەمرۆدا شاری تیل حەریری " Tell Hariri" لە وڵاتی سوریایە.

2 زمانی یاگنوبی زمانێکی ئێرانییە کە لە تاجیکستان ئاخەفتنی پێ دەکرێ.

کارتێکەریی حووری- ئورارتوویی "Hurro-Urartaischen" وەك زمانی ئارامیی کۆن " Alt-Aramäischen" دەسەلمیندرێ. لە ڕوانگەی نووسەرەوە شێوەی گرامانیکی هەر وەك لەمرۆشدا لە زمانی کوردی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا دەبینرێ، ئاماژە بە سوننەتی زمانەوانی کۆنەناسی دەکا، تەنانەت ئەگەر هەموو لایەنی زمانەکە بە تەواوی شێوازێکی زمانەوانی نەبێ و تەنیا لە ڕابردوودا بەکاریان هێنابێ و فۆرمی خۆیان لەمڕۆدا ڕانەگرتبێ (لاپەڕەی ٢٠٨).

لە کۆتاییدا فردیناند هێنربیشلر ئەو تیئۆرییە دەسەلمێنێ کە زمانی ئێستای نەتەوەی کورد دەگەڕێنەوە بۆ سەرچاوە کۆنەکانی پێش ئێران و تەنیا لە ڕەوتی مێژووییدا کردوویانە بە زمانی ئێرانی. هەروەها نیشانی دەدا کە لانیکەم لە سەردەمی کەوەن کورد لەو ناوچەیەدا ژیاون و بوونیان بووە. ئەو بەڵگەهێنانەوەی نووسەر جێی متمانەیە و مرۆڤ قانع دەکا و لە داهاتووی کوردستانناسیدا دەبێ لەبەر چاو بگیرێت. سەرەڕای ئەوەش ڕەخنەی بەهێزی سەرچاوەیی بۆ کەڵکوەرگرتن لە زانیارییەکانی پشکنینی ژێنێتیکی بۆ پەرەپیدانی کۆمەڵایەتی، زۆر جار جێی خۆیەتی و گەلێك دڵخوازە. سەرەڕای ئەو کێشەیە فردیناند هێنربیشلر بەڵگەیەکی تێروتەسەل و باش لەبەر دەست دادەنێ کە دەیسەلمێنێ بوونی کورد بۆ سەردەمیکی گەلێك کۆن واتە کەوەن دەگەڕێنێتەوە و چاوەڕوانی دەکرێ ڕێگاخۆشکەر بێ بۆ پەرەپێدانی زانستی زمانناسی، ئێرانناسی و کوردناسی.

ماڵپەری ڕۆژهەڵات – بۆکان

١ی سپتامبری ٢٠٢٠

Die Herkunft der Kurden

ISBN: 978-3-631-59327-1

Ferdinand Hennerbichler